

Türkiye'nin İnsani Yaşam Endeksi Verilerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Doç. Dr. Elif BAYKAL¹

Öğr. Gör. Sinem CECE²

Öğr. Gör. Halil YORULMAZ³

Öz

İnsani Gelişme Endeksi ülkeler için yaşam süresinin uzunluğunu, ülkedeki okur-yazar insanların oranını, ülkenin eğitim seviyesini ve yaşam seviyesini ölçmeye yönelik hazırlanan bir ölçümdür. 1990 yılından beri İnsani Gelişme Endeksi (İGE) her yıl, Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP) tarafından yayınlanmaktadır. Türkiye, İnsani Gelişme Raporlarının yayınlanmaya başladığı 1990 yılından beri raporlarda ve endekslerde yer almaktadır. İnsani Gelişme Endeksi ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ait verileri göstermektedir. Ayrıca ülke ekonomisindeki etkinin bireylerin yaşam niteliğini ne derece etkilediğini göstermektedir. Ülkeler insani gelişmişlik düzeylerini arttırmak için çaba sarf etmektedir ve ülkeye yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar da bu çabalardan bir tanesidir. Doğrudan Yabancı Yatırımların gerçekleştirilmesinde yatırım yapılacak ülkenin sosyal ve ekonomik koşulları öneme sahiptir. Çünkü Doğrudan Yabancı Yatırımların ülkelere teknoloji transferini arttıracacağı, sanayi sektöründe verimlilik sağlayacağı, yüksek kalitedeki ürünlerin üretim maliyetlerini düşürerek üretimi arttıracacağı, hizmetin ve bilgi paylaşımını kolaylaştıracağı ve bunların ise ihracatı artırarak istihdamı ve refahı olumlu yönde etkileyeceği ifade edilmektedir. Literatürde DYY'nin en önemli belirleyicilerinin yatırım yapılacak ülkenin ekonomik değişkenleri ve refah düzeyi olduğu görülmektedir. Türkiye; sermaye, sektörel çeşitlik ve sahip olduğu jeopolitik konumu nedeniyle DYY açısından sermaye girişlerini olumlu yönde etkileyen bir ülkedir. Ayrıca gelişmekte olan bir ülke olması ve İnsani Yaşam Endeksinde olumlu gelişim göstermesi açısından da dünya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı, İnsani Yaşam Endeksi verilerinin Türkiye'ye yapılan Doğrudan Yatırımlar üzerinde ne derecede etkili olduğunu ortaya koymaktır. Bu çalışmada, güncel İnsani Yaşam Endeksi ve Doğrudan Yabancı Yatırım verileri kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Türkiye baz alınarak, son 22 yıla ait geçerli olan İnsani Yaşam Endeksi verileri ve DYY verileri kıyaslanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, İnsani Gelişme, İnsani Gelişme Endeksi, Ekonomi, Sermaye

Turkey's Human Life Index Impact On Foreign Direct Investment Data

Abstract

The Human Development Index is a measure designed to measure the length of life for countries, the proportion of literate people in the country, the education level and life level of the country. Since 1990, the Human Development Index (HDI) has been published annually by the United Nations Development Program (UNDP). Turkey, started to be published since 1990 are located in the Human Development Report and indexes in the report. Human Development Index shows data on the development levels of countries. It also shows to what extent the impact on the country's economy affects the quality of life of individuals. Countries make efforts to increase

¹ Doç.Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, enarcikara@medipol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4966-8074>

² Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, scanol@medipol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5421-4392>

³ Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, hyorulmaz@medipol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4497-323X>
Makale Geliş Tarihi: 18.11.2020, Makale Kabul Tarihi: 06.02.2021 (Şekli düzeltmeler için işlem yapıldı, 27.06.2021 olarak değişti)

ARAŞTIRMA MAKALESİ (Research Article)

*Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. (This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees).

Doi: <https://doi.org/10.51524/uhusbad.827749>

their human development levels, and Foreign Direct investment to the country is one of these efforts. The social and economic conditions of the country to be invested in are important in the realization of foreign direct investments. Because it is express that foreign direct investments will increase technology transfer to countries, provide productivity in the industrial sector, increase production by reducing the production costs of high-quality products, facilitate service and information sharing. And these will increase exports and affect employment and welfare positively. It is seen in the literature that the most important determinants of FDI are economic variables and welfare level of the country to be invested. Turkey; is a country that positively affects capital inflows in terms of FDI due to its capital, sectoral diversity and geopolitical position. In addition, it has an important place in the world economy in terms of being a developing country and showing a positive development in the Human Life Index. The aim of this study is to reveal the data Index of Human Life To what extent is effective on Direct Investment to Turkey. In this study, a literature review has been made using the current Human Life Index and Foreign Direct Investment data. Turkey, based on the available data for the last 22 years of Human Life Index and FDI data were compared.

Key Words: Foreign Direct Investment, Human Development, Human Development Index, Economy, Capital

Giriş

Ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini ölçmek için pek çok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler baz alınarak çeşitli endeksler geliştirilmiştir. Bu endekslerden en çok kullanılan İnsani Gelişme Endeksi, 1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq tarafından geliştirilmiştir. Bu endeks, Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP) tarafından yıllık Gelişme Raporu'nda kullanılmaktadır. İnsani gelişme: insana yapılan yatırım olarak değerlendirilmektedir. İnsana yapılan yatırımı biçimsel olarak göstermekte fakat gelirin dağılımını göstermemektedir. Toplumlar arasında sağlıklı ve eğitilmiş olan insanlar verimli olarak görülmekte ve iş gücüne katılarak verimliliği arttırmakta, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. İnsani gelişim sadece ekonomik büyüme ile ilişkilendirilmemektedir. Yeterli kaynak olmadan ekonomik büyüme ve insani gelişme mümkün olmamaktadır (Bolat ve Arıcıgil, 2007). İnsani gelişme Endeksi (İGE), ülkelerin gelişmişlik düzeylerini değerlendirmek amacı taşımaktadır. Ekonomik büyüme İGE'de ana amaç olmayıp sadece bir araçtır. İGE, ülkelerin ulusal politikalarını ve politikalarda yaptığı seçimleri sorgulamak amacıyla da kullanılmaktadır. Aynı düzeyde kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla'ya (GSMH) sahip olan iki ülkenin insani gelişme sonuçlarında neden farklılıklar olduğunu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2018:1).

Doğrudan Yabancı Yatırım(DYY), 1990 yılı itibari ile önem kazanmaya başlamış olup bu önemi günümüzde de devam etmektedir (Artan ve Hayaloğlu, 2015: 553). DYY, öncelikle üretim olmak üzere ihracat, istihdam, teknolojik gelişme, yeni üretim, yönetim bilgisi ve rekabet alanlarında önemli etkiler meydana getirmektedir (Vergil ve Ayaş, 2009: 3). Doğrudan yatırımlar, bir ülkede firma satın almak, yeni kurulan bir firmaya kuruluşu için sermaye sağlamak veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırmak şeklinde gerçekleştirilir. İlgili ülkede bulunan firmalar tarafından diğer bir ülkede bulunan firmalara yapılan yatırımları ifade etmektedir. Böylece, firma ve yatırım yaptığı firma; teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde taşımaktadır. DYY, ülkeler arasında sermaye transferinin herhangi bir piyasa işlemi yapılmadan bir ülkeden diğerine aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir (Demir, 2005: 155). Gelişmekte olan ülkemiz için DYY yabancı sermaye istihdamı yaratma, yönetim becerisi geliştirme, yeni teknolojinin transferini sağlama, ülkeye sermaye girişi sağlama, üretimi artırma, pazarlamaya katkı sağlama ve ihracat hacminin gelişmesini de sağlayarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır (Türk ve Berköz, 2015: 61). DYY ülke ekonomisine katkı sağlaması yönü ile hem ekonomik hem de politik çevrelerde ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi için önemli bir araç olarak kabul görmektedir (Yapraklı, 2006: 23).

Ekonomik büyüme ve gelişme bir ülkenin elde ettiği birikimleri diğer kaynaklara aktarılmasını da sağlamaktadır. Finansal piyasalardaki gelişmeler, bilgi işlem maliyetlerini azaltmakta, tasarrufları sosyal getirinin fazla olduğu alanlara kaydırmakta ve ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Finansal piyasalardaki gelişmeler ayrıca kaynakların etkin dağıtılmasını ve belirsizliklerin azaltılmasını sağlayarak yoksul bireylerin finansal sistemden sağladıkları fonlar sayesinde kazançlarını arttırmalarına olanak sağlamaktadır. Böylece gelişmiş bir finansal sistem sayesinde zengin ve yoksul arasındaki farklar kapanmakta, gelir eşitsizliği azalmakta ve yoksulluk azalmaktadır (Kaya, 2018: 170). DYY en önemli katkısı ülkenin dış kaynaklara bağımlılığını azaltması, yönetim becerisini arttırması ve insan sermayesine katkı sağlamasıdır. DYY'ın hangi ülkeye yapılacağı birçok faktör tarafından belirlenmektedir. Nüfus ve milli gelirin büyüklüğü ve ölçülen pazar büyüklüğü, DYY'ların nereye yapılacağını belirleyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. DYY, ülkemiz için insani gelişme endeksi verileri etkilemesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. DYY ülkenin ekonomik yapısına, istihdam şekline, teknoloji kullanımına, insani yapısına uygun şekilde olan değerleri örtüşen ülkelere yapılmaktadır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 6).

Bu çalışmanın amacı, İnsani Yaşam Endeksi verilerinin Türkiye'ye yapılan Doğrudan Yatırımlar üzerinde ne derecede etkili olduğunu ortaya koymaktır. Bu çalışmada, teorik bilgiler ve literatürdeki diğer çalışmalar dikkate alınarak İnsani Yaşam Endeksi verilerinin Türkiye'ye yapılan Doğrudan Yatırımlar üzerinde ne derecede etkili olduğu analiz edilmek istenmiştir. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde İGE'ye ilişkin açıklamalara yer verilip alt boyutları açıklanarak neleri ölçtüğü ve ölçümün nasıl yapıldığı ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin İGE'de ne durumda olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Doğrudan Yabancı Yatırım(DYY) tanımlanarak Türkiye açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın

dördüncü bölümünde DYY ve İGE verileri kıyaslanmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem ve analiz sonuçlarının yer aldığı dördüncü bölümü takiben beşinci bölümde çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır ve elde edilen bulgular sonuç kısmında ele alınarak önerilerde bulunulmuştur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicilerini analiz eden literatürdeki mevcut çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada: DYY yatırımları etkileyen faktörlerin sadece ekonomik faktörler olmadığı ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin, insani sermayesinin ve ülkelerin kültürel yapılarının da yatırımları etkileyen faktörler olduğu ülkemiz baz alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.İnsani Gelişme Endeksi

1950-1960'lı yıllarda kişi başına milli gelir, ülkenin gelişmişliğini ifade etmekteydi. 1970'li yıllarda gelişme kavramı üzerinde yeni tanımlamalar ve tartışmalar ortaya çıkmış bu durum gelişmişliğin tekrar tanımlanmasına sebep olmuştur. Gelişme hakkında yapılan tanımlar ve amaçlar geniş kapsamlı olup içeriği belirsizdir. Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan raporda 'yaşam standartlarının iyileştirilmesinin iktisadi gelişmenin temel amacı olarak görülebileceği' ifade edilmiştir. Bu tanımda yaşam standartlarının nasıl iyileştirileceği belirtilmemiştir. Daha sonraki yıllarda bu durum aşılmış ve gelişmenin, sadece gelir ve üretimdeki artışlardan ibaret olmadığı; insani, sosyal, kültürel, politik iyileşmeleri de kapsadığı sonucuna varılmıştır (Çağlar ve Keten, 2018: 566).

Bir ülkenin gelişmiş olarak değerlendirilebilmesi için sadece yüksek milli gelire sahip olması yeterli olmamaktadır. Günümüzde yüksek milli gelire sahip, ekonomik anlamda gelişmiş birçok ülkede sosyal açıdan problemler bulunmaktadır. Bu problemler göstermektedir ki ekonomik kalkınmışlık düzeyi eş zamanlı olarak yaşam kalitesine yansımamaktadır. Gelişmişlik kavramı büyümeden farklı tutulmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ülkelerin gelişmişliğini ortaya koymada farklı endeksler geliştirmiştir. Bunlardan birisi de İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'dir (Kızılaslan ve Karaömer, 2013: 48). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1990 yılında insani kalkınmayı şu şekilde tanımlamıştır: "İnsani gelişme, insanların seçeneklerini artırma sürecidir". En önemli olanlar, uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek, eğitilmiş olmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olabilmektir. İlave seçenekler, siyasal özgürlük, koruma altında insan hakları ve Adam Smith'in toplumda diğerlerine utanmadan karışabilme yeteneği olarak açıkladığı özsaygıyı içermektedir. Bu tanım insani gelişmenin ekonomik kalkınmanın ötesine giden bir anlamının olduğunu göstermektedir. Toplumların yaşam düzeylerini çağdaş dünyanın yaşam standartlarına yükseltilmesini hedef alan bir kavram olan insani gelişme, bireylerin önlerindeki fırsatların zenginleştirilmesi ve kapasitelerinin artırılması yoluyla hayatlarını değer verdikleri biçimde yaşayabilmesine ve temel insan haklarını kullanabilmesine olanak sağlayan süreç olarak tanımlanmaktadır (Doğan ve Tatlı, 2014:102). Bu noktada, bireylerin gelirlerinin yüksek olması ile insani yaşam koşulları, refah seviyesi gibi kıstasların yüksek olması her zaman paralellik göstermemektedir.

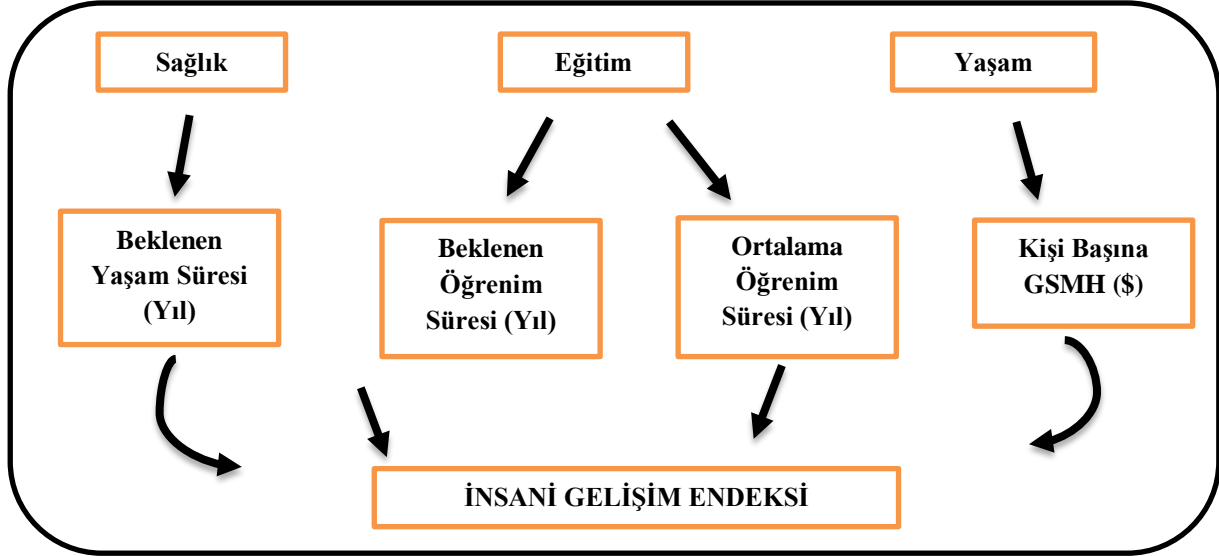
Ekonomik gelişme, geliri ve tüketimi temel alarak kalkınmayı kişi başına düşen ulusal gelir artışı üzerinden tanımlamaktadır. Ölçüm yapılırken, gelir odaklı bir gelişme anlayışını yeterli görmeyen 'insani gelişme' yaklaşımı kalkınmanın merkezine insanı koyar. Bireylerin, ekonomik, kültürel, siyasal veya toplumsal tüm tercih ve seçeneklerinin genişletilmesine vurgu yapar. Bu yaklaşım, kişilerin gelirlerindeki artışı gelişme açısından önemli bir unsur, bir önkoşul olarak kabul etmekte ancak tek başına gelir düzeyindeki iyileşmenin gerçek refahı(*well-being*) ölçmekte yetersiz kaldığını savunmaktadır. Kuşkusuz daha yüksek gelir insanların hayallerini gerçekleştirmelerini, yaşam koşullarını iyileştirmelerini sağlayan önemli bir etkidir. Ancak bütünsel bir yaklaşımla ele alındığında gelir artışı gelişme için gerekli ancak yeterli olmayan bir önkoşul olmaktadır" (Gürses, 2009: 340). Birey için mal sahibi olmak ve birikim yapmak bireye birçok imkan sağlasa bile, bu birikimleri kullanarak yararlanacağı diğer sosyal imkanlar mevcut olmadığı takdirde insani gelişmişlikten bahsetmek doğru olmamaktadır (Baykal, 2020).

"Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yaşam standartlarını belirleyebilmek için ölçülebilir ve ulaşılabilir veriler olması dolayısıyla gelir, eğitim, sağlık, istihdam, ücretler, cinsiyet farklılıkları, karar alma mekanizmalarına katılım, çevre kirliliği, elektrik hizmetlerine ve temiz suya erişim, ısınmak için kullanılan yakıt türü, araç sahipliği gibi insani gelişmeyi ölçmeyi amaçlayan göstergeler olarak kullanılmaktadır (Kızılaslan ve Karaömer, 2013: 48). İnsani gelişim endeksi üç alt endeks kullanılarak

oluşturulmaktadır. Bunlar; refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardıdır. Sosyal gelişme hedeflerine farklı ağırlıklarda katkı yapan bu üç standart genel olarak aşağıdaki şekilde elde edilmektedir:

- **Refah Standardı:** Satınalma Gücü Paritesi (SGP) ile ölçülmektedir. SGP ise kişi başına düşen milli gelirin yerel geçim maliyetlerine uyarlanmasıyla hesaplanmaktadır.
- **Eğitim Standardı:** Bu standartta ülkenin eğitim düzeyi dikkate alınmaktadır. Eğitim düzeyinin tespitinde iki ayrı ölçüt kullanılmaktadır. Bunlar; yetişkinler arasındaki okuma-yazma oranı ve ortalama eğitim süresidir.
- **Sağlık Standardı:** Bu standartta ülkede yaşayan bireylerin ortalama yaşam süresi beklentisi dikkate alınmaktadır. Şekil-1’de İnsani Gelişim Endeksi’ni oluşturan alt endeksler görülmektedir.

Şekil 1. UNDP Araştırmasına Göre İnsani Gelişim Endeks Kriterleri

1.1 İnsani Gelişme Endeksi'nin Hesaplanması

İGE; sağlık, eğitim ve gelir endekslerinin geometrik ortalaması ile elde edilmektedir. UNDP, boyut endekslerini hesaplamak için alt gösterge olan değişkenlerin minimum ve maksimum değerlerini belirlemektedir. 2018 senesi için bu değerler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. 2018 İnsanî Gelişim Endeksi'nin Hesaplanmasında Kullanılan Maksimum ve Minimum Değerler

Boyut	Gösterge	Minimum Değer	Maksimum Değer
Sağlık Standardı	Yaşam Süresi (yıl)	20	85
Eğitim Standardı	Beklenen Öğrenim Süresi (yıl)	0	18
	Ortalama Öğrenim Süresi (yıl)	0	15
Yaşam Standardı	Kişi Başına GSMH (\$)	100	75.000

Kaynak: (UNDP, 2018:2)

Sağlık endeksi alt göstergesi olan, doğuştan beklenen yaşam süresi minimum 20 yıl iken maksimum olarak 85 yıldır. Eğitim endeksi belirlenirken, topluluklar eğitim olmadan da yaşayabilirler düşüncesinden hareketle beklenen okullaşma yılı minimum değer 0, maksimum değer 18 yıl alınmaktadır. Ortalama okullaşma yılı için ise minimum değer 0 ve maksimum değer 15 yıl olarak kullanılmaktadır. Gelir endeksi alt göstergesi olan kişi başına gelir için minimum 100 dolar, maksimum 75.000 dolar baz alınmaktadır (UNDP, 2018).

İnsani Gelişim Endeksi hesaplanırken, önce her bir boyutun değerleri aşağıdaki formül ile bulunmaktadır;

$$\text{Boyut Endeksi} = \frac{\text{Gerçek Değer} - \text{Minimum Değer}}{\text{Maksimum Değer} - \text{Minimum Değer}}$$

Boyut endekslerinden yola çıkarak İnsani Gelişim Endeksi'ni hesaplamak için de boyut endekslerinin geometrik ortalaması alınmaktadır (UNDP, 2018:2).

$$\text{İnsani Gelişim Endeksi} = \sqrt[3]{\text{SE. GE. EE}}$$

2010 yılına kadar boyut endekslerinin aritmetik ortalaması alınarak hesaplanan İGE, 2010 yılından sonra sağlık, eğitim ve gelir endekslerinin geometrik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Aritmetik ortalama kullanıldığında, birime ait yüksek boyut endeksinin düşük boyut endeksinin yerini tamamlamakta olduğu düşüncesi ile güvenilir olmayan sonuçlar elde edildiği iddia edilmiştir. Geometrik ortalama kullanılmasıyla ortaya çıkan bu sorun giderilerek daha güvenilir sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır (Çağlar ve Keten, 2018: 567).

1.2 İGE'nin Kapsamı

“İnsani Gelişim Raporu Ofisi, mümkün olduğunca çok sayıda BM'e üye devletin İGE'ye dahil edilmesi için çaba göstermektedir. İGE'nin hangi ülkeleri kapsayacağı, güvenilir verilerin mevcut olup olmaması belirlemektedir. Güvenilir verilerin olmadığı ve mevcut veri tahminleriyle ilgili ciddi belirsizliklerin olduğu durumlarda İnsani Gelişim Raporu'nun ve insani gelişim endeksleri ailesinin güvenilirliğini korumak amacıyla bu ülkeler kapsam dışında bırakılmaktadır” (UNDP Türkiye, 2018: 1). 2017 yılında İGE, 189 ülkeyi kapsamaktadır. Böylesine geniş kapsamlılık, İnsani Gelişim Raporu Ofisi'nin (İGRO), uluslararası ölçekte standartlaştırılmış verileri sağlayan BM kuruluşları ve Dünya Bankası ile ve İGE için gereken gelişim göstergelerini toplayan ulusal istatistik kurumları ile ortaklaşa çalışması sayesinde sağlanmıştır. Halihazırda diğer üç İGE bileşeni ile ilgili bilgi bulunan ancak GSMG hakkında verisi bulunmayan dört ülke vardır: Küba, Irak, Marshall Adaları ve Palau. Bu ülkeler İGE'ye dahil edilmemektedir. Dönemsel olarak da bir veya birden fazla bileşen için veri eksikliği sebebiyle dâhil edilmeyen ülkeler olmaktadır ve daha sonraki dönemlerde verilere ulaşıldığı takdirde tekrardan İGE'ye dahil edilmektedirler. Bir ülkenin İGE'ye edilebilmesi için Endeks'in her üç boyutunda güncel, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilere gereksinim duyulmaktadır. Bir ülkenin İGE'ye dahil edilmesi için, istatistiksel değerler ideal olarak görevli uluslararası veri kurumları vasıtasıyla ulusal istatistik kurumundan alınmış olmalıdır (UNDP Türkiye, 2018: 1).

2. Türkiye'nin İnsani Gelişim Endeksi'ndeki Durumu

İnsani Gelişim Raporları ülkeleri 4 (dört) kategori içinde gruplamaktadır. İnsani Gelişim Endeksi değeri (0,000–0,549) aralığında olan ülkeler düşük insani gelişim, değer aralığı (0,550-0,699) olan ülkeler orta insani gelişim, (0,700-0,799) olan ülkeler yüksek insani gelişim ve (0,800-1,000) olan ülkeler ise yüksek insani gelişim kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 2. İnsani Gelişim Endeksi Değer Aralıklarına Göre Kategoriler

Kategori	İGE Değeri
Düşük İnsani Gelişim	0.000 – 0.549
Orta İnsani Gelişim	0.550 – 0.699
Yüksek İnsani Gelişim	0.700 – 0.799
Çok Yüksek İnsani Gelişim	0.800 - 1.000

Kaynak: (UNDP, 2018:3)

İlk İnsani Gelişim Raporu 1990 yılında yayınlanmıştır. 1990'da Türkiye'nin İGE değeri 0.682'dir ve tüm ülkeler arasında 54. sırada yer almaktadır. Yetkili kurumlar tarafından bileşenlerin göstergelerinde yapılan değişiklikler neticesinde 2018 yılında İGE değerleri geçmiş yıllarla kıyaslanabilir olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından sağlanan 2018 yılındaki İstatistiksel Güncellemesinde, İGE'lerde ilerlemeleri değerlendirmeye olanak sağlamak için 1990 yılından 2017 yılına kadar bütün İGE'lerin yeniden hesaplanmış değerlerine yer verilmiştir. Yeni hesaplamaya göre Türkiye'nin 1990'da 0.682 olan İGE değeri, 0.579 olarak güncellenmiştir.

Türkiye'nin 2017 yılındaki İGE değeri 0,791 olmuştur. Bu değerle Türkiye, yüksek insani gelişme kategorisinde yer almaktadır ve 189 ülke ve toprak arasında 64. sıradadır. 1990-2017 yılları arasında ise Türkiye'nin İGE değeri 0,579'dan 0,791'e yükselmiştir. Bu, toplamda %36,6'lık bir artış anlamına gelmektedir. Tablo 2'de Türkiye'nin her İGE göstergesi açısından kaydettiği ilerleme verilmektedir. 1990-2017 yılları arasında Türkiye'de beklenen yaşam süresi 11,7 yıl; ortalama öğrenim süresi 3,5 yıl ve beklenen öğrenim süresi 6,3 yıl artmıştır. Türkiye'de kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) 1990-2017 yılları arasında yaklaşık %121,2 oranında bir artış göstermiştir (UNDP Türkiye, 2018b).

Tablo 3: Türkiye İçin 1990-2017 Yılları Arası Dönem, 2018 İstatistik Güncellemesi'ne Göre Yeniden Hesaplanmış İGE ve Gösterge Değerleri

	İGE Değeri	Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	Beklenen Öğrenim Süresi (Yıl)	Ortalama Öğrenim Süresi (Yıl)	Kişi Başına GSMH (\$)
1995	0.607	67.0	9.6	4.8	12.089
1996	0.615	67.6	9.7	5.0	12.804
1997	0.624	68.2	9.8	5.1	13.562
1998	0.635	68.8	10.2	5.3	13.719
1999	0.643	69.4	10.7	5.4	13.010
2000	0.655	70.0	11.1	5.5	13.656
2001	0.662	70.6	11.6	5.6	12.518
2002	0.672	71.1	12.0	5.7	13.208
2003	0.679	71.6	12.1	5.8	13.767
2004	0.685	72.1	12.0	5.9	14.946
2005	0.690	72.5	11.9	6.0	16.129
2006	0.701	72.9	12.3	6.1	17.060
2007	0.708	73.2	12.6	6.2	17.730
2008	0.710	73.5	12.5	6.3	17.656
2009	0.718	73.9	13.0	6.5	16.580
2010	0.734	74.2	13.8	6.7	17.804
2011	0.753	74.4	14.3	7.2	19.490
2012	0.760	74.7	14.4	7.5	20.128
2013	0.771	75.0	14.8	7.7	21.453
2014	0.778	75.2	15.2	7.6	22.203
2015	0.783	75.5	15.2	7.8	23.125
2016	0.787	75.8	15.2	8.0	23.500
2017	0.791	76.0	15.2	8.0	24.804

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/data> web sitesinden derlenmiştir.

Türkiye, İnsani Gelişim Raporları gruplandırmasına göre, 1990-2005 yılları arasında Orta İnsani Gelişim, 2005-2017 yılları arasında ise Yüksek İnsani Gelişim kategorisinde yer almakta olup, İGE ve gösterge değerlerinin yükselen bir trend içerisinde olduğu görülmektedir.

3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

3.1. Tanımı ve Kapsamı

Yabancı sermaye yatırımı: bir ülkedeki kişi veya kuruluşun başka bir ülkeye yaptığı sermaye olarak tanımlanmaktadır. Yabancı sermaye ülkelere çeşitli yollardan giriş yapabilmektedir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar bu yollardan biridir. Doğrudan Yabancı Yatırım: bir veya daha fazla uluslararası yatırımcının yatırım yapmak istediği ülkede yerleşik durumda olan bir veya birden fazla kuruluş ile ortaklık kurarak yatırımı birlikte üstlenmesi veya yatırımın tamamını kendisinin üstlenmesidir (Yılmaz, 2008: 37). DYY’de bulunacak kişi ya da kuruluş girmek istediği ülke piyasasındaki firma ve kuruluşa sahip olduğu teknolojiyi veya markasını kullanılabilmektedir. DYY yapacak yatırımcı piyasaya girmek istediği ülkedeki firmaya veya kuruluşa kendi markasını kullanma izni verir ve firmalar arasında lisans anlaşması gerçekleştirilir (Acar, 2016: 94).

Genel olarak Doğrudan Yabancı Yatırım: bir ülkenin diğer ülkelere yatırım yaparak kaynak sağlaması, ekonomik gücünü etkileyecek mali ve teknik kaynaklar sağlaması ve bunların karşılığını daha sonra ödemesi olarak tanımlanmaktadır. DYY, yatırım yaptığı ülkenin ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bu katkılar: istihdam sağlaması, sabit sermaye stokunu arttırması, teknolojiyi ve işletme bilgisini geliştirmesi, rekabet koşullarını geliştirmesi, iç piyasaya hareketlilik kazandırması, teknik eleman ve yönetici açığını azaltması şeklinde sıralanabilmektedir. DYY’nin yatırım yaptığı ülkeye olumlu ve olumsuz katkıları bulunsa bile sermaye birikimine net bir şekilde fayda sağlamaktadır. DYY ülke seçiminde belirli kriterleri bulunmaktadır. DYY’nin bir ülkede olumlu olabilmesi için ülkenin: ekonomik istikrar sağlaması, yönetim ortamının iyileştirilmesi, üretim girdi maliyetlerinin düşürülmesi, giriş-çıkış kolaylığının sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca bu listeye ülkenin sahip olduğu toplumsal ve kültürel yapı, kayıt dışı istihdam, politik yapı ve yolsuzluk gibi faktörlerde eklenebilmektedir (Kar ve Tatlısöz, 2008: 5).

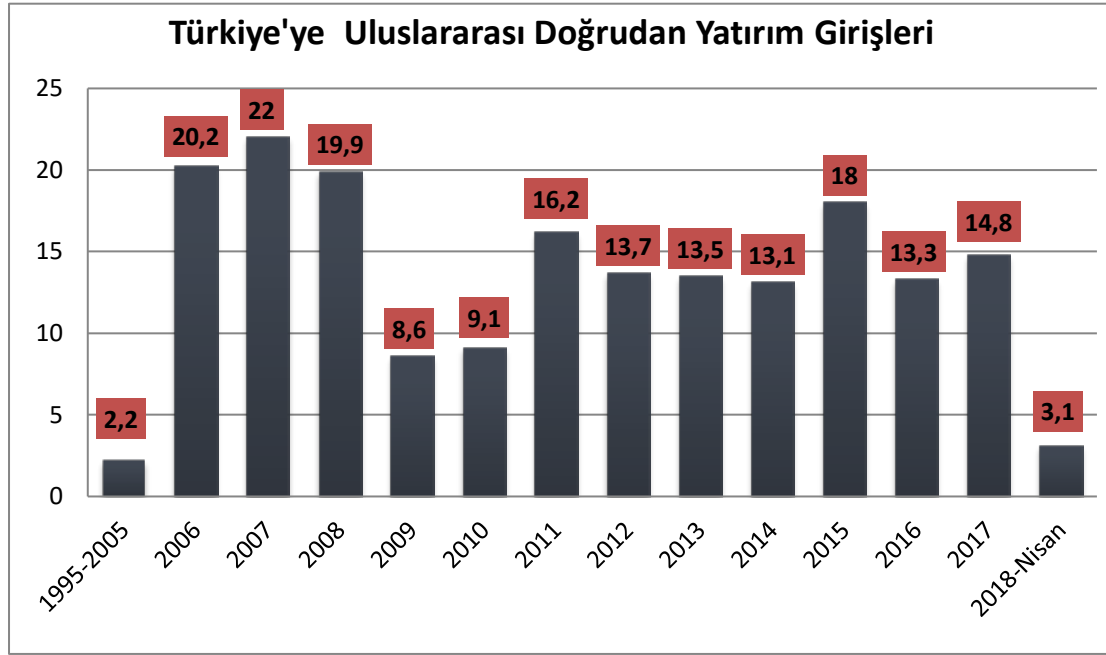
DYY’de kalkınma süreci sadece ekonomik yapıyı içermemektedir aynı zamanda sosyal ve çevresel değişimleri de içermektedir. Ancak küreselleşmenin yaşandığı günümüz koşullarında ekonomik büyüme gerçekleşmeden ekonomik kalkınma da gerçekleşmemektedir. Özellikle gelişmek olan ülkeler baz alındığında bir ülkenin belirli bir büyüme seviyesine ulaşmak için ve ekonomik kalkınmasının sürekliliğini sağlamak için yeterli tasarrufa, teknolojiye, kaynağa, dövizle sahip değilse DYY’ler bu eksiklikleri gidermek için en etkili yol olarak görünmektedir. Eğer DYY, iyi bir şekilde planlanır ve etkin bir şekilde yönetilirse yatırım yapılan ülkede olumlu ekonomik etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler: istihdam artışı, ihracat artışı, yeni teknoloji, yönetim bilgisinde gelişme, ekonomik büyüme, kalkınma, refah seviyesinde artış gibi etkilerdir. Bundan dolayı DYY, Türkiye gibi gelişmekte olan ve sermaye yetersizliği yaşayan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınma için önem arz etmektedir (Yapraklı, 2006: 25).

3.2. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Durumu

Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tarihçesi Osmanlı Devleti dönemine dayanmaktadır. Ancak ikinci dünya savaşından sonra dünyada DYY’ye ilgi artmaya başladıktan sonra Türkiye de yatırımlar açısından ilgi çekmeye başlamıştır. 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası” ile bu konudaki ilgiyi ortaya konulmuştur. 1980’lere kadar beklenen başarı sağlanamamıştır. 1980’den sonra uygulanan kambiyo rejiminin serbest hale getirilmesi, bürokrasinin azaltılması, gümrük vergilerinin indirilmesi ve yabancı sermaye yasasında yapılan iyileştirmeler yabancı yatırımcıları teşvik etmiştir. Bu dönemde ayrıca birçok ülke ile “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması” anlaşmaları imzalanmıştır. 1980’li yıllardan sonra ülke genelinde önemli ölçüde ekonomik istikrar sağlanmış ve bu durum yabancı yatırımcılarda Türkiye’ye karşı belli bir güven oluşmasını sağlamıştır. 1980’li yılların sonlarından itibaren Türkiye’ye yönelik yabancı sermaye yatırımları artmaya başlamıştır (Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2003: 46).

1980’li yıllarda yaşadıkları borç krizi nedeniyle birçok ülke gibi Türkiye de yabancı sermaye yatırımlarına yönelmiştir. 1990’ların ortalarına kadar yabancı yatırımlar artış göstermiştir. Daha sonra ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle yabancı sermaye yatırımları 1995-2005 yılları arasında iniş çıkışlar göstermiştir. Yatırımlar, geçmiş yıllara göre daha yüksek tutarlarda gerçekleşmeye başlamış fakat istenilen düzeye ulaşamamıştır (Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. , 2003: 47).

Tablo 4. Türkiye'ye Yıllar İçerisinde Yapılan DYY

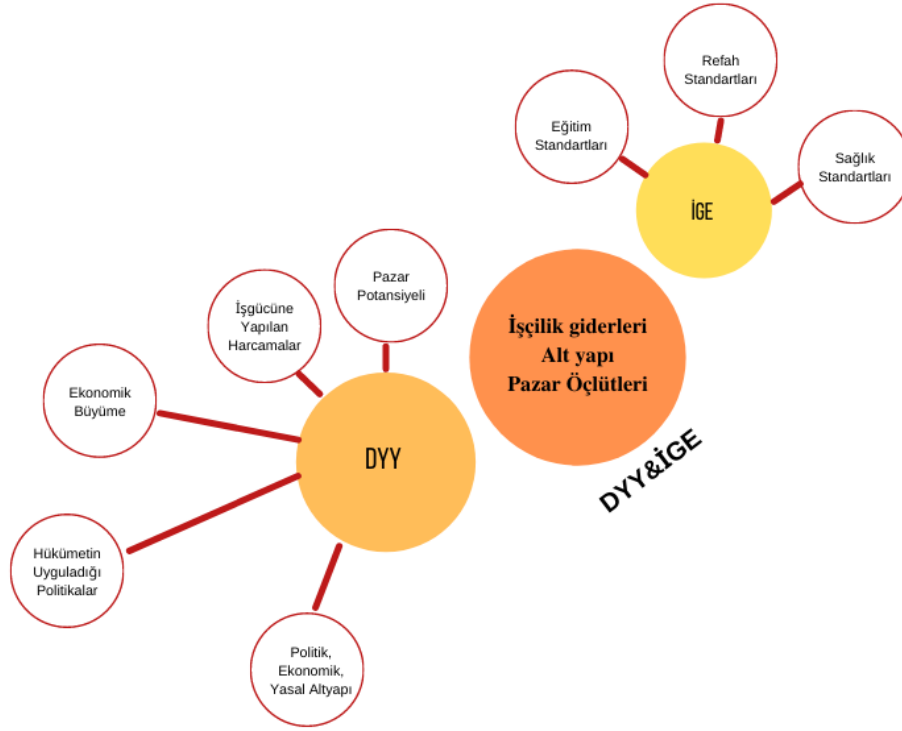
Kaynak: (Uluslararası Yatırımcılar Derneği,2018: 1)

Türkiye'ye yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlarda özellikle 2005 yılından itibaren ara ara düşüşler olsa da 10 milyar dolar üzerine çıkmış ve artış göstermiştir. En fazla DYY, 2007 yılında gerçekleşmiş ve 22 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak 2008 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle DYY'lar azalmış ve Türkiye de bu durumdan etkilenmiştir. Yatırımlar, 2010 yılından itibaren genel itibariyle tekrar artış göstermiş, 2011 yılında ise 16,2 milyar dolar ile krizden sonraki en yüksek değerine ulaşmıştır. 2012-2013-2014 yıllarında 2011 yılına göre düşüş yaşanmış ve 13-14 milyar dolar civarında DYY gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise 18 milyar dolar ile krizden sonraki en yüksek değerine ulaşmıştır. UNCTAD'ın verilerine göre Türkiye 2015 yılında en fazla Doğrudan Yabancı Yatırım çeken ülkeler arasına girmiştir. 2016 yılında tekrar düşüş yaşayarak yatırımlar 13,3 milyon dolara gerilemiştir. Dünya genelinde yaşanan olumsuz ekonomik ve siyasi süreçler nedeniyle 2017 yılında 14,8 milyar dolara gerilemiştir. 2018 yılında ise yatırımlar (sermaye ve diğer sermaye) piyasa değeri ile döviz kurlarındaki değişimlerin de etkisiyle 2018 yılı Nisan ayındaki verilerine göre 3,1 milyar seviyesinde gerçekleşmiştir (Uluslararası Yatırımcılar Derneği, 2018: 1).

4. Doğrudan Yabancı Yatırım Ve İnsani Gelişim Endeksi İlişkisi

Doğrudan Yabancı Yatırım yapılan ülkede, ülkenin özellikleri yatırımları etkilemektedir. Bir ülkeye giriş yapan doğrudan yabancı sermaye yatırımları birçok faktör tarafından belirlenmektedir. Bu faktörler yalnızca ekonomik değişkenlerden oluşmamaktadır ayrıca politik değişkenlerin de DYY'lar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörler; ülkenin pazar potansiyeli, işgücüne yaptığı harcamalar, ekonomik büyüme, hükümetin uyguladığı politikalar ve ayrıca ülkenin politik, ekonomik, yasal ve alt yapısı olarak literatürde yer almaktadır. İnsani gelişim endeksi ise üç alt endeks kullanılarak ölçülmektedir. Bunlar; refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardıdır. Bu çalışmada, İGE verilerininin DYY üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik olarak işçilik giderleri, alt yapı ve pazar ölçütleri değişken olarak kullanılmıştır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 6).

Şekil 2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İnsani Gelişme Endeksi İlişkisi

İşçilik giderleri; literatüre bakıldığında işçilik giderlerinin DYY yapacak olan firmanın yatırım yapacağı ülkenin işçilik giderlerinin bulunduğu ülkeden düşük olması etkili olmaktadır. İşçilik giderlerinin düşük olması maliyeti düşürücü bir unsurdur. Fakat bir ülkede kişi başına düşen gelir seviyesi ülkenin refah standardını etkilemektedir. Bu nedenle işçilik giderleri açısından DYY ve İGE ilişkisine bakıldığında ters bir ilişki olduğu görülmektedir.

Alt Yapı; DYY yatırım yapacak olan firmayı etkileyen önemli bir faktördür. Uygun alt yapı koşullarına sahip olan ülkeler DYY için de uygun bir ortam oluşturmaktadır. Çünkü DYY ile yatırım yapacak firma kendi olanaklarını yatırım yapacağı ülkeye taşımaktadır. Bu olanakları taşınması için uygun bir alt yapının olması ve firmanın uygun ortam oluşturmak için maliyete girmemesi önem taşımaktadır. Ülkenin alt yapı gelişimi sağlık, eğitim standartlarını da etkilemektedir ve aynı zamanda doğrudan refah standardını da etkilemektedir. Bu nedenle alt yapı açısından DYY ve İGE ilişkisine bakıldığında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Pazar Ölçütleri; Yurtiçi hasıla, kişi başına düşen yurt içi hasıla ve yurt içi hasılanın yıllık değişimi olarak ifade edilmektedir. Yurt içi hasıla yerel pazarın boyutunu, kişi başına düşen yurt içi hasıla yerel pazarın sahip olduğu gücü, yurt içi hasılanın yıllık değişimi ise yerel pazarın büyümesini ifade etmektedir. Tüm bu ifadeler aynı zamanda ülkenin refah standardını, eğitim standardını ve sağlık standardını doğrudan etkilemektedir. Aynı zamanda bu faktörler DYY üzerinde de etkili olmaktadır (Türk ve Berköz, 2015: 64).

Tablo 5. İGE ve DYY İlişkisi Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	İGE Değeri	Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	Beklenen Öğrenim Süresi (Yıl)	Ortalama Öğrenim Süresi (Yıl)	Kişi Başına GSMH (\$)	DYY (Milyar Dolar)
1995-2005(Ortalama)	0,651	69,9	10,97273	5,463636	13,58255	2,2
2006	0.701	72.9	12.3	6.1	17.060	20,2
2007	0.708	73.2	12.6	6.2	17.730	22
2008	0.710	73.5	12.5	6.3	17.656	19,9
2009	0.718	73.9	13.0	6.5	16.580	8,6
2010	0.734	74.2	13.8	6.7	17.804	9,1
2011	0.753	74.4	14.3	7.2	19.490	16,2
2012	0.760	74.7	14.4	7.5	20.128	13,7
2013	0.771	75.0	14.8	7.7	21.453	13,5
2014	0.778	75.2	15.2	7.6	22.203	13,1
2015	0.783	75.5	15.2	7.8	23.125	18
2016	0.787	75.8	15.2	8.0	23.500	13,3
2017	0.791	76.0	15.2	8.0	24.804	14,8

Kaynak: (Uluslararası Yatırımcılar Derneği,2018: 1)

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’ de DYY ülkenin kaynak yetersizliği sorununa çözüm getirilmesi ve ekonomik gelişmeler sağlanması için çözüm olarak düşünülmüştür. 1995-2005 yılları arasında ortalama İGE değeri (0,651) orta insani gelişme değerinde, DYY ise 2,2 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Her iki değerinde düşük olduğu görülmektedir. 2006 yılında İGE değerinin yüksek insani gelişme değerine ulaştığı ve DYY’ın 20,2 milyar dolar olduğu görülmektedir. Hem DYY hem de İGE değeri artış göstermiştir. 2006 yılında ayrıca kişi başına GSMH’nin (17,060) de artış yaşadığı görülmektedir. Bu durumda 2006 yılında İGE değerindeki değişimin pazar ölçütlerinde yaşanan gelişmelerden ve DYY’ den kaynaklı olduğu ifade edilebilir. 2007 yılında DYY (22 milyar dolar) ve İGE (0,708) değeri arasında doğrudan bir ilişki görülmemektedir. 2008 yılında İGE (0,710) değeri artış göstermiş fakat DYY(22 milyar dolar) düşüş göstermiştir. 2009 yılında İGE (0,718) değeri artmış fakat DYY (8,6 milyar dolar) azalış göstermiştir. Ayrıca 2009 yılında kişi başı GSMH’ nin (16,580) azaldığı görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki DYY miktarı kişi başına GSMH’yi etkilemektedir. Literatürde kişi başı GSMH’nin artmasının ülkenin refah, sağlık, eğitim standardını pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Bu durum DYY ile ilişkilendirilebilir.

2010 yılında İGE (0,734) değeri artarken DYY (9,1 milyar dolar) bir önceki yıla göre artış göstermekle beraber düşük bir seviyede kalmıştır. 2011 yılında İGE (0,753) değeri ve DYY (16,2) artış göstermiştir. Kişi başına GSMH (19.490) artış göstermiştir. DYY miktarı arttıkça İGE değerinin de çarpıcı bir şekilde artış gösterdiği görülmektedir. 2012 ve 2013 yıllarında İGE ve DYY değerlerinde artış görülmekle beraber çarpıcı bir nokta bulunmamaktadır. 2014 yılında İGE (0,778) değeri artmış fakat DYY (13,1 milyar dolar) ise bir önceki yıla göre azalmıştır. Ayrıca 2014 yılında ortalama öğrenim süresinin (7.6) azaldığı da görülmektedir. 2014 yılında hem DYY ‘de hem de ortalama öğrenim süresinde azalış görülmektedir. Yatırım yapılacak ülkenin alt yapı kaynakları ve işgücü potansiyeli DYY üzerinde etkili olmaktadır. Ortalama öğrenim süresinin azalması DYY’ yi negatif yönde etkilemiş olabilir. Ülkenin sahip olduğu 2015 yılında İGE(0,783) değeri ve DYY(18 milyar dolar) artış göstermiştir. 2016 yılında

İGE (0,787) artmış ve DYY (13,3 milyar dolar) ise azalmıştır. 2017 yılında hem İGE (0.791) hem de İGE (14,8 milyar dolar) artış göstermiştir.

Tablo 5’de verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda çok uluslu firmaların DYY tercihlerinde yıllara göre veri değişimleri baz alındığında Türkiye’yi tercih etme nedenleri pazar potansiyeli, coğrafi yakınlık, düşük işçilik giderleri olarak görülmekte ve belirlenen değişkenler ile ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Belirlenen değişkenler ile İGE verilerinin DYY üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

5. Sonuç

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri büyürken ortaya çıkan problemlerin başlıcaları; büyümeden gelen gelirin toplumsal olarak adil şekilde dağılmaması ve gelir eşitsizliğine neden olmasıdır. Gelir seviyesi yükseldikçe, gelir dağılımı daha adaletsiz hale gelmekte ve yoksulluk artmaktadır. DYY yapacak olan firma yatırımı yapacağı ülkedeki alt yapıyı, ekonomik yapıyı, insani gücü, kültürel özellikleri dikkate almaktadır. Aslında paranın daha konvertible hale gelmesi, uluslararası para transferini mümkün kılan bankacılık altyapısının gelişmesi, uluslararası kredi ve tahvil piyasaları, hisse senedi piyasaları ve türev piyasaları finansal küreselleşmeyi hızlandırmış ve bu sayede sermayenin ülke sınırlarına bağlı kalmaksızın doğrudan ya da dolaylı olarak dünyanın her yerinde yatırım yapılmasını olanaklı hale gelmiştir (Baykal, Özgül, Özdemirci ve Yazıcı, 2019: 104). Bu durum doğrudan İGE değerini etkilemektedir ve dolaylı olarak da gelir artışı sağlayan DYY’ye etki etmektedir. İki değer bağımsız olarak değerlendirilememektedir. Bu nedenle UNDP 1990’dan itibaren İGE değerine eğitim ve sağlık göstergelerini de eklemiştir.

Bu değerler İGE değerlerinden bağımsız değildir. Türkiye’ye yapılan DYY’ler nüfus fazlalığı, önceki yabancı yatırımların varlığı, sahip olduğu altyapısal özellikler ve yerel pazarın büyüklüğünün etkilenmektedir. Özellikle Türkiye’nin sahip olduğu genç nüfus ve işgücü ücretinin düşük olması DYY ve İGE ilişkisinin dikkat çekici özellikleridir.

Bir ülkede eğitim ve sağlığa ayrılacak kaynağın miktarı, ekonomik gelişmişlik düzeyi ile yakın bir ilişki içerisindedir. Türkiye ekonomisinin yıllara göre İGE ve DYY değerlerine bakıldığında ekonominin büyüyüp güçlendikçe ve DYY miktarı arttıkça eğitim ve sağlık alanına da daha fazla kaynak aktarıldığının olumlu gelişmeleri görülmektedir. DYY ekonomik büyümeye katkı sağladıkça eğitim ve sağlık alanında da insani gelişmişlik açısından da olumlu gelişmeler olduğu görülmektedir. Çünkü Türkiye’nin insani gelişmişlik değeri eğitim ve sağlık endeksinin yeterli olmamasından dolayı yüksek insani gelişme düzeyinde çıkmaktadır. Bu nedenle DYY ile Türkiye’de eğitim ve sağlık alanında kaynak aktarımı sağlanması ekonomik ve sosyal göstergeler arasındaki dengenin kurulmasını sağlayacaktır. İnsani gelişmişlik açısından Türkiye’yi çok yüksek insani gelişmişlik değerine çıkarabilecektir.

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğu ülkede kalkınmayı hızlandırmak, refahı yükseltmek, ileri teknolojiye erişebilmek ve yatırımı sağlamak amacıyla yabancı yatırımcılardan faydalanmayı tercih etmiştir. Çünkü ülkelerin potansiyel olarak büyümelerinin önündeki temel engel sermaye yetersizliğidir ve DYY sermaye aktarımı sağlayarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ekonomik açıdan yeterli düzeyde olan bir ülke İGE değerlerine yönelik kaynak aktarımı da sağlayabilmektedir. Bu nedenle İGE ve DYY arasında ülkenin hem ekonomik hem de sosyal yönden kalkınması açısından bir ilişki olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada: DYY yatırımları etkileyen faktörlerin sadece ekonomik faktörler olmadığı ülkelerin gelişmişlik düzeylerini, insani sermayesinin, ülkelerin kültürel yapılarının da yatırımları etkileyen bir faktör olduğu ülkemiz baz alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. DYY ve İGE değerleri yıllara göre kıyaslanmış ve dikkat çekici noktalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle 2009 ve 2011 yıllarından DYY ve İGE arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Genel olarak tüm yıllarda DYY ve kişi başı GSMH arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. DYY ve İGE değerlerini birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Çünkü eğitim ve sağlık endeksleri ekonomik endeksten bağımsız olarak düşünülemez. Bütün bu değerler birbirleriyle etkileşim içerisinde olan ve birbirinden etkilenen değerlerdir. Gelecek çalışmalarda daha fazla değişken baz alınarak kapsam genişletilebilir ve literatüre katkı sağlanabilir.

BEYANLAR

Hakem Deęerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Katkı Payı Oranı: Her yazar eşit oranda katılım sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2016). Doğrudan Yabancı Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Örneği, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (13), 92–105.
- Artan, S. ve Hayaloğlu, P. (2015). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumsal Belirleyicileri : OECD Ülkeleri Örneği, *Ege Akademik Bakış*, 15(4), 551–64.
- Aydemir, C., Arslan, İ. ve Uncu, F. (2012). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya'daki ve Türkiye'deki Gelişimi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 69–104.
- Başar, S., Eren, M. ve Eren, M. (2015). Ülkelerin İnsani Gelişmişlik Endeksi Değişkenlerine Göre Etkinliklerinin İncelenmesi, *International Conference On Eurasian Economies (2015)*, 846–54.
- Baykal, E., Özgül, E., Özdemirci, F., ve Yazıcı, T. (2019). Küreselleşmenin Türkiye Sigorta Sektöründeki Etkileri: Şirketlerin Ortaklık Yapısı ve Pazar Payları. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 4(1), 100-130.
- Baykal, E. (2020). A Comparison About Eudaimonic Wellbeing in Authentic and Spiritual Leadership. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 61-73.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, (2018). *İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri : 2018 İstatistiksel Güncellemesi İnsani Gelişme Endeksi (İGE)*.
- Bolat, B. A. ve Arıcıgil, Ç. Ç. (2007). İnsani Gelişme İndeksi Bileşenleri Açısından Gelişmekte Olan Ülkelerin Diskriminant Analizi İle Karşılaştırılması, *T.C. Kültür Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*, 223–34.
- Çağlar, A. ve Ketten, N. D. (2018). İllerin İnsani Gelişme Endeksinin Veri Zarflama Analizi İle Ölçülmesi, *Ege Akademik Bakış*, 18(4), 565–578. <https://doi.org/10.21121/eab.2018442987>
- Demir, Y. (2005). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisinin Türkiye Bağlamında Test Edilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 34, 152–61.
- Doğan, E. M. ve Tatlı, H. (2014). İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında Türkiye'nin Dünyadaki Yeri, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 99–124.
- Gürses, D. (2009). İnsani Gelişme ve Türkiye, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 339–350.
- Kar, M. ve Tatlısöz, F. (2008). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi, *KMU İİBF Dergisi*, 10(14), 1–23.
- Kaya, A. (2018). Finansal Piyasalardaki Gelişmelerin İnsani Gelişmişlik Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 20(2017), 169–80.
- Kızılaslan, N. ve Karaömer, M. (2013). İnsani Gelişme Endeksinin Türkiye Açısından İncelenmesi, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (3), 47–58.
- Türk, Ş. ve Berköz, L. (2015). Yabancı Yatırımların Yerleşimini Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği, *Mimarlık, Planlama ve Tasarım*, 6(2), 59–72.
- Türkiye Kalkınma Bankası AŞ. (2003). *Dünyada ve Türkiyede Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları*.
- Uluslararası Yatırımcılar Derneği (2018). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2017 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu*.
- UNDP (2018), *Human Development Indices and Indicators, 2018 Statistical Update*.
- UNDP Türkiye (2018), *İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri : 2018 İstatistiksel Güncellemesi İnsani Gelişme Endeksi (İGE)*.
- UNDP Türkiye (2018), *İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018 İstatistiksel Güncellemesi, 2018 İstatistiksel Güncellemesi hakkında ülkelere ilişkin açıklama notları Türkiye*.
- Vergil, H. ve Ayaş, N. (2009). Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkileri: Panel Veri Analizi, *İktisat İşletme ve Finans*, 24(275), 89–114.
- Yapraklı, S. (2006). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi* 2, 23–48.
- Yılmaz, M. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar- Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.